

Blazovich László hatvanéves

1980. április 1-jén a nagy hírű hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium 37 éves történelem-magyar szakos tanárát nevezték ki a Csongrád megyei Levéltár igazgatójává. A magas, mosolygós, céltudatos fiatalember azóta változatlan eréllyel, töretlen munkabírással irányítja, igazgatja az intézményt, s mindezek mellett szaktudományos munkássága is tiszteletet parancsoló.

1984 óta a Dóm tér új, a Somogyi Könyvtárral közösen birtokolt épületében működik a levéltár, amely egy jól felépített levéltári hálózat központja. Az 1980 óta eltelt csaknem negyedszázad alatt a Csongrád Megyei Levéltár munkájának jelentősége jócskán túlnőtt a megye határain. Magas szinten teljesíti a levéltári alapfeladatokat: begyűjti, rendszerezi, a kutatók rendelkezésére bocsátja a megye történeti értékű anyagát. A kutatókat segédletekkel, forráskiadványokkal segíti.

1980-ig a Tanulmányok Csongrád Megye Múltjából című sorozat néhány kötetét és a megyei történelmi olvasókönyvet, meg a fondjegyzéket nem számítva a levéltárnak nem voltak kiadványai. Blazovich László igazgatósága alatt gyors egymásutánban jelentek meg az említett sorozat új kötetei, s 2001-ben már a XXX. kötet látott napvilágot. Emellett a levéltár munkatársai meghatározó szerepet játszottak az egyes települések (városok és falvak) helytörténeti monográfiáinak elkészítésében. Az egyetemmel együttműködve az Alföld története kutatásának vitathatatlanul legjelentősebb központja jött létre Szegeden.

Blazovich László levéltári működése előtt a tudós-tanároknak azt a típusát testesítette meg, amely sajnos az elmúlt évtizedekben kihalófélbe jutott. A Hódmezővásárhelyen töltött tucatnyi esztendő alatt irodalmi színpadot vezetett iskolájában, az iskola és a város közéletének tevékeny résztvevője volt. Már az is példátlan dolog, hogy középiskolai tanárként alig két esztendővel az egyetem elvégzése után doktorált. Vezetőként is változatlan energiával folytatta tudományos munkáját. 1985-ben szerzett kandidátusi címet (témája: A Körös-Maros-Tisza-köz középkori településrendje). 2003-ban akadémiai doktori címet kapott a „Városok az Alföldön a XIV-XV. században” című korszakos jelentőségű monográfiájáért. Eközben szervezője és munkatársa az Anjou-kor oklevélnyomait kiadó hatalmas vállalkozásnak. Megírta Makó, Hódmezővásárhely és Szabadka középkori történetét, kiadta a Telegdiak 1568-1572 közötti perének okleveles anyagát, jelenleg pedig Szeged rövid, népszerűsítő egy-kötetes történetén dolgozik. Csongrád megye milleniumi albumában több korszak összefoglalása fűződik a nevéhez, ami sokoldalúságának fényes bizonyága. Előadásainak, kisebb nagyobb cikkeinek, tanulmányainak se szeri se száma. A tiszteletére kiadott kötet több mint húsz oldalon sorolja föl eddigi munkásságát. Levéltári tevékenysége mellett a középkori magyar jogtörténet elismert művelője, amútt a szegedi egyetem professzori címmel ismert el.

A Blazovich László 60. születésnapjára kiadott tanulmánykötet sajátossága, hogy nem baráta-tiszteelői írásait tartalmazza, hanem az ünnepelt írásiból válogat. Igaz, hogy valamennyi megjelent már nyomtatásban, de folyóiratokban, amelyek jelentős része viszonylag nehezen hozzáférhető. Így együtt, egy kötetbe gyűjtve markánsan mutatják az ünnepelt tudósi arcélét. A humanista történetírás (Ransanus és Oláh Miklós), a magyarországi kunok története, az alföldi középkori városfejlődés sajátosságai, jogtörténeti kérdések adják a kötet gerincét. Kristó Gyula köszöntése összegzi a tudós életművét. Jelzi ez azt is, hogy Szegeden az egyetem, a levéltár (és a Móra Ferenc Múzeum meg a Somogyi Könyvtár) olyan példásan együttműködő tudományos együttes, amelyhez hasonlóra talán nincs is példa más régióban. A szegedi „középkorász” műhely így vált meghatározóvá a magyar tudományosságban, bebizonyítva,

hogy vidéken is lehet a fővárossal vetekedő, sőt azt meg is haladó teljesítményeket tartósan fölmutatni.

Az évről évre megrendezésre kerülő levéltári napok kitűnő alkalmat kínálnak arra, hogy ne csupán a szűkebb szakma ismerje meg a levéltári munkát, hanem a szélesebb érdeklődő közönség is betekintést kapjon a kutatói műhelymunkába. Blazovich László levéltári vezetőként is megőrizte tanári énjét. Minden lehetőséget megragad arra (szóban és írásban), hogy múltunkat minél többekkel megismertesse. A honismereti mozgalomnak kezdetől fogva elkötelezett híve, tevékeny részese, 1990-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökségének tagja, 2000-től az elnöke. Illo' tehát, hogy a mozgalom központi folyóirata is köszöntse őt.

Egy historikus számára a 60. év csak annyiban határkő, hogy több évtizedes előkészület után az igazi nagy összegzések most várhatók. A tárgyi tudásanyag fölhalmozott mennyisége, párosulva a megszerzett élettapasztalatokkal, monumentális monográfiák megírását sejteti. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy az Alföld (azaz több mint 100 ezer km² területű régió) középkori történetének megírására senki sem lenne alkalmasabb manapság, mint Blazovich László, s egy ilyen régiós összegzés mintá lehetne más régiók múltjának megírására vállalkozók számára is. A középkori magyar városi jog feldolgozását is leginkább tőle várhatjuk (a budai jogkönyv közreadása és elemzése mintaszerű), csakúgy, mint a kunok középkori történetének összegzését. Mi mást is kívánhatnánk tehát Blazovich Lászlónak, mint további munkás, eredményes évtizedeket.

Csorba Csaba

Budapesti Históriak

Szűkebb pátriánk, Budapest múltjának egy-egy szeletébe adott betekintést a Budapesti Honismereti Társaság 2003 februárjában indult sorozata, a *Budapesti Históriak*. Előadóestjeik a nyári és a karácsonyi időszak kivételével minden hónap első szerdai napján, délután 5 órai kezdéssel, változó helyszíneken kerültek megrendezésre. A főváros és elődtelepülései legújabb kutatási eredményeken alapuló „múltzárványai” bemutatását az adott témakör, vagy szakterület ismert kutatói, neves szakemberek végezték. Helytörténeti estéik második részében, kötetlen műhelybeszélgetés formájában Budapest egy-egy néhai települése, mai kerület-része, vagy kerülete múltjának ápolása iránt elkötelezett civil szervezet képviselője tette közzé a szervezet tapasztalatait, számolt be tevékenységükről, a megvalósítás néha röögös útjáról, terveikről. A budapesti Históriak előadóestjei nyilvánosak és belépődíj nélküliek voltak, elindulását a *Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány* pályázati támogatása tette lehetővé.

Lényegében minden alkalommal egy vendéglátó kerület történeti múltjáról és hagyományörző civil szervezeteinek tevékenységéről kaptak képet az estek résztvevői. Elsőként 2003 februárjában a Királyi Palota Gótikus Lovagtermében (Budapesti Történeti Múzeum) jöhettek össze a fővárosi kerületek hagyományörző civil szervezeteinek képviselői, Budapest elkötelezett lokálpatriótái. Itt a budavári régészeti ásatások eredményeiről *Bencze Zoltán*, a múzeum középkori osztályának vezetője nagy érdeklődést kiváltó előadást és tárlatvezetést tartott.

Márciusban az ismert Károlyi-kutató, *Buda Attila* a Károlyi család és az észak-pesti települések történetének összefonódását ismertette – több, még nem publikált részre kitérve – az Újpesti Polgárcentrum Tükörtermében. (Erről az épületről elmondható, hogy 1899-ben az újpesti polgárok adakozásából, a ma is létező Közművelődési Kör jogelődje építette. A néhai településnek, egyben a mai Újpestnek is korhű művelődési centruma.) Ezt követően az előadóest résztvevői az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményt tekintették meg *Szöllősy Marianne* gyűjteményvezető tárlatvezetésével.

Áprilisban a Duna másik oldalán, szintén egy patinás épületben, a Zichy kastélyban az Óbudai Múzeum igazgatója, *Ujj Irisz* adott tájékoztatást és tartott tárlatvezetést az országos jelentőségű Birkó Gyűjteményről és történetéről.

A három rendezvényen négy, egymástól eltérő tevékenységű kerületi hagyományörző civil szervezet tette közkinccsé működése tapasztalatait. A budavári Lánchíd Kör titkára *Praitmajer Mária* elmondása alapján egyesületük konferenciák, rendezvényesorozatok, a határon túli magyarság számára táborok szervezésével foglalkozik. Munkájukat pályázati pénzek és az I. kerületi önkormányzat támogatása segíti. Az Újpesti Helytörténeti Alapítvány elnöke, *Zámbó Gyula* szerint az alapítvány kiadói tevékenysége a hangsúlyos. Újpest Önkormányzatának támogatásával könyveket adnak ki, negyedévente megjelenő helytörténeti periodikát készítenek. Ennek utolsó, az előadás napjára kiadott száma Újpest civil szerveződései történetét kezelte kiemelten, meglepetést szerezve az előadóest résztvevőinek. Az ötlet és megvalósítása *Sipos Lajos*, az Újpesti Helytörténeti Értesítő szerkesztőbizottsága elnökének érdeme volt. Bekeretezve, kiállítható állapotban – egy vállalkozó adományaként – újpesti dokumentumokat és fotókat adtak át az Újpest helytörténeti gyűjteményének. Óbudán két civil szervezet is bemutatkozott. Az Óbuda Baráti Köre elnöke, *Pintér Endre* rendezvényszervezői és kiadói tevékenységüket tartotta a legfontosabbnak. Szorosan együttműködnek az Óbudai Múzeummal. Munkájuk finanszális hátterét teljes mértékben a tagság befizetéseiből, adományokból fedezik. Tájékoztatója után a múzeumnak Óbuda és a főváros történeti múltjához, vendéglátóipari tevékenységhez kapcsolódó dokumentumokat, címlistákat adományozott az egyesület. A Braunhaxler Óbudai Német Hagyományápoló Egyesület elnöke, *Neubrandt István* városvédő tevékenységükre volt leginkább büszke. Kezdeményezésüknek köszönhető az óbudai kálvária, a Szentháromság téri szoboregyüttes helyreállítása. Ezek több millió, vagy több tízmillió forintot igényeltek. Az egyesület a saját forrásai felhasználásával, a német kisebbségi önkormányzat, a kerületi önkormányzat, a Németországban telepített, és a helyi vállalkozók pénzeszközeinek összefogásával és közadakozásból tudta mindezt megvalósítani.

Május első szerdai napján a gellérthegyi Sziklatemplom Szent István termében dr. Aczél László (Zsongor atya) pálos szerzetes a pálos rend történetéről és fővárosi tevékenységéről számolt be. Elmondta, hogy rendjük tagjai feloszlásukat követően és 1956 után is az országban maradtak, vállalva ennek minden hátrányos következményét. Ennek köszönhető jelenlegi csekély létszámuk, egyben rendjük jelentőségének, egyházi szerepének csökkenése. A XI. kerületi, helytörténeti tevékenységet végző civil szervezetek közül az Etele XI. kerületi Helytörténeti Kör munkájáról dr. *György Lajosné*, a helytörténeti kör elnöke számolt be. Összefogva a kerületi önkormányzattal létrehozták és működtetik az Etele XI. Kerületi Helytörténeti Gyűjteményt, tagjaik rendszeresen itt tartják összejöveteleiket. A kerület albertyfalvai részén a városrészi múltjának ápolását az Albertyfalvai Polgárok Köre vállalta fel – munkájukról, eredményeiről *Sarkadi Nagy Emília*, a polgári kör elnöke adott részletes tájékoztatást.

Június első szerdai napján az Anyagföldi Helytörténeti Gyűjteményben jöttek össze a fővárosi helytörténettel, honismerettel foglalkozó civil szervezetek képviselői. A gyűjtemény vezetője, *Juhász Katalin* a kerület piacának múltját vázolta fel a *Ferdinánd téri piactól a Lehel csarnokig* címet viselő előadásban. Kerületük múltjának ápolásával foglalkozók együttműködésének a XIII. Kerületi Helytörténeti Klub ad szervezeti keretet. Székhelyük a helytörténeti gyűjteményben van és tevékenységük is szorosan kapcsolódik hozzá. A kerületi önkormányzat támogatásával kiadják a XIII. Kerületi Helytörténeti Füzeteket. Idén jelent meg kilencedik számuk, amely a kerület fürdőiről, uszodáiról ad áttekintést – ismertette *Róbert Péter*, a klub vezetője. A klub tagjai rendszeresen összejönnek, rendezvényeik beépültek a kerület közművelődési életébe.

A nyári szünet után, november 5-én a cinkotai Szerb Antal Gimnázium díszterme adott helyet a Budapesti Historiák előadásának. A tágas, trópusi növényzettel díszített teremben a vendéghárról házigazdák üdvözölték a főváros helytörténettel foglalkozó civil szervezetek képviselőit és az előadásokra kíváncsi XI. kerületi szervezetek tagjait. Színesen előadott, érdekesítő előadásban számolt itt be *Lantos Antal* helytörténész, kerületi képviselő Rákosszentmihály történeti múltja kutatása közben szerzett meglepő tapasztalatairól, a forráskritika fontosságáról. Ezt követően az Időutazók Társasága szervezője, *Benedek Ágnes* ismertette a fővárosban teljesen újszerű kezdeményezésüket, a kerületben szervezett fizetős buszos kerületnézések tapasztalatait. Számukra is meglepő módon igen nagy érdeklődés kísérte az alkalmanként két és fél órás időtartamú „idegenvezetéseiket”, amit egy kedves kis prospektusban is népszerűsítettek: 2003-ban már 13 utat szerveztek, mintegy kétezer résztvevővel. Szó esett a kerületi önkormányzat támogatásával megjelenő Kertvárosi Helytörténeti Füzetekről, terve-

zett következő számaikról. Az előadóest résztvevői ezt követően megtekintették a gimnázium iskolatörténeti kiállítását és a jubileum kapcsán létrehozott igen nívós Szerb Antal kiállítást. A más kerületekből érkezőknek még a Batthány Ilona Általános és Közösségi Iskola alagsorában elhelyezett Cinkotai Néprajzi Gyűjteményt is bemutatták, az iskola igazgatójának tárlatvezetésével. Az itteni gazdag tárgyi anyag a létrehozandó kerületi helytörténeti gyűjtemény alapját jelenti.

A 2003. év utolsó előadóestjén, december első szerdáján a Nagytétényi Kastélymúzeumban találkozhattak utoljára a Budapesti Históriaik látogatói. A főváros peremén fekvő kastélyban elsőként a gótikától a biedermeierig ívelő magyarországi bútorstílusokról hangzott el *Garbóci László* szakavatott tárlatvezetése közben részletes tájékoztatás. Ezt követően a kastély dísztermében *Bartos Mihály* helytörténész számolt be a magyar koronának a szabadságharc leverése utáni viszontagságos sorsáról: négy évig az orsovai fűzesben rejtőzött a Szent Korona megtalálása után az Abrecht hadigőzönsön szállították Promontorra; itt került sor hitelesítésére 1853. szeptember 14-én. Budafok értékeinek ápolásáról a Savoyai Jenő Asztaltársaság elnöke, *Garbóci László* – aki a tárlatvezetést is végezte – tájékoztatta a városrész vendégeit és lokálpatriótáit. Asztaltársaságuk céljai között a hagyományörzés, az értékmegőrzés és a budafoki pályakezdő képzőművészek támogatása szerepel. Alapítványt hoztak létre, 1996-ban helytörténeti konferenciát szerveztek, könyveket, helytörténeti füzeteket adnak ki, tízmillió forintnyi adományt gyűjtöttek rekonstrukcióra és restaurálásra. Működésüknek köszönhető a budafoki kálvária felújítása, 1998-ban a Szent Lipót plébániatemplom Mária Terézia által adományozott oltárképe restaurálása. Támogatóikat bronz emléklappal lepik meg. Működésük fedezetét 2000 darab „Lipót-krajcár” verésével is növelni tervezik, amelyeket darabonként 1000 forintért fognak árusítani. Ennek bevételeiből a plébániatemplom oltárának két faszobrát szeretnék restauráltatni.

A Budapesti Honismereti Társaság titkára, *Gábor Tibor* az előadóest végén jelentette be, hogy a Budapesti Históriaik 2003. évi előadásait és a fővárosi kerületekben helytörténeti, honismereti tevékenységeket végző civil szervezetek és a kerületi helytörténeti gyűjtemények/múzeumok adatbázisát egy *Budapesti Helytörténeti Emlékkönyvben* tervezik megjelentetni.

A Budapesti Históriaik sorozatával a Budapesti Honismereti Társaság új feladatkört vállalt magára – az egymástól elkülönülten működő kerületi civil szervezetek számára a személyes részvételt, a bemutatkozást tette lehetővé. Ez az új fórum részben kiegészíti a Városunk – Budapesti Honismereti Híradó című, negyedévente megjelenő újságunkat, amelynek 2004-ben már hetedik évfolyama kerül kiadásra. Ez az újság is deklarálta a kerületi helytörténeti tevékenységnek népszerűsítése céljából jelenik meg és terjedelmi kötöttségei között tesz ennek eleget.

Természetesen „hátsó” gondolatok is közrejátszottak a rendezvénysorozat elindításában. Minden egyes előadóest egy vagy több kerületi civil szervezet és a Budapesti Honismereti Társaság összefogásával valósulhatott meg, amely előkészíthet egy későbbi, szorosabb együttműködést. Az előadóestek lehetővé tették a személyes kapcsolatok kialakítását, ápolását.

Az előadásorozat első évének mérlegét megvonva részben kedvező, részben kevésbé kedvező tapasztalatokról lehet számot adni. Népszerűsítése során a Budapesti Históriaik várható rendezvényeiről a Városunk oldalain negyedévente előzetes tájékoztatás jelent meg, a már megtörtént előadóestekről pedig röviden be is számoltak. Az előadóestekre szervezői meghívókat küldtek a Társaság és a vendéglátó kerületi szervezet tagjainak és közel ötven fővárosi civil szervezetnek – minden alkalommal. Az előadóestek mintegy felének volt tömegkommunikációs visszhangja, a kerületi sajtó és a Budapesti Nap adott róluk előzetes, vagy utólagos tájékoztatásokat – jórészt a helyi sajtókapcsolatoknak köszönhetően. Mindezek ellenére egy-egy előadóestnek csupán harminc-negyven résztvevője volt: látogatóinak egynegyede a Társaság tagjaiból, egynegyedük más kerületek civil szervezetek képviselőiből, mintegy felük az érintett kerületi civil szervezet tagságából állt össze. A Társaság tagjai közül általában ugyanazok vettek részt a különböző helyszíneken tartott előadóesteken. A kerületi civil szervezetek képviselői cserélődtek: a szomszédos kerületekből inkább eljöttek az adott kerület bemutatkozására, mint a város másik végéből.

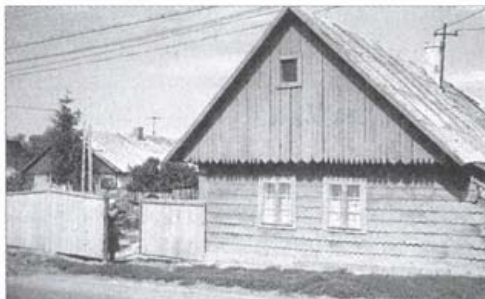
A főváros 23 kerületéből az első évben hétben volt kihelyezett előadást. A szakmai előadást és a műhelybeszélgetést (civil szervezet bemutatkozása) szinte minden esetben egy-egy tárlatvezetéssel is kiegészítették a „helyiek”, ami a kerületi helytörténeti gyűjtemények munkájának elismertségéről, egyben a városrész helytörténeti/honismereti tevékenységgel foglalkozó civil szervezete és a kerületi gyűjtemény többé-kevésbé élő munkakapcsolatáról is tanúskodik.

Az előadóesteken elhangzó kérdések és kiegészítések két lényeges dologra irányították a figyelmet: a kerületi helytörténeti gyűjtemények (főállású) munkatársai ismerik egymás tevékenységét, informális szinten tartják a kapcsolatot, látogatják egymás kiállítás-megnyitói, könyvbemutatóit; a kerületekben működő civil szervezetek azonban legtöbbször a szomszédos szervezet létéről is csupán a Városunk-Budapesti Honismereti Híradóból tudnak, nem ismerik egymás tevékenységi formáit, ötleteit, eredményeit. A kerületi önkormányzatok által fenntartott kerületi közgyűjtemények fővárosi szinten a Budapesti Történeti Múzeumnak, országos szinten a Budapesti Történeti Múzeumnak, országos szinten az utóbbi években a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület kisgyűjteményi tagozatának köszönhetően intézményesített információs rendszer és szakmai továbbképzés kezdeményezettjei. Fővárosi szinten a helytörténeti/honismereti tevékenységet folytató kerületi civil szervezetekkel a Budapesti Városvédő Egyesület (nyolc, jogi személyiség nélküli kerületi csoportja működik) és a Budapesti Honismereti Társaság (mintegy ötven önálló jogi személyiséggel rendelkező kerületi civil szervezettel van kapcsolatban) próbál kétirányú kapcsolatot működtetni. Elsősorban azokkal a kerületi civil szervezetekkel, amelyek a kerületi közgyűjteményekhez hasonlóan jórészt szintén a kerületi önkormányzat forrásaira támaszkodva működnek, az önállóságukat és az önkormányzattól való függetlenségüket megtartva. A jelenlegi anyagi, tárgyi és személyi feltételek egyik fővárosi szintű szervezetnél sem teszik lehetővé, hogy a fővárosi helytörténeti/honismereti civil szervezetek tevékenységéhez megteremtsek azokat a lehetőségeket, amelyek a kerületi közgyűjtemények esetében már léteznek. A Budapesti História előadóst-sorozatának így egyik fontos eredményévé vált ennek a hátrányos helyzetnek felismerése. Ez magában rejti a lehetséges továbblépések irányát is: egy budapesti információs rendszer kialakítását és a fővárosi civil szervezetek számára a szakmai képzések indítását.

Gábrriel Tibor

Az al-dunai székelyek évfordulós kerékpártúrája

2003 januárjában még baka voltam a jugoszláv hadseregben, amikor először tartottam kezemben az emléktúrát hirdető körlevelet. Kerékpártúra az al-dunai székelyek nyomában – ez állt a papíroson. Belepillantottam az útirány-tervbe, s a felsorolt helységneveket látva mindjárt világos lett előttem, hogy ennek a túrának én is részese kell legyek, hiszen eddig Bukovináról és az öt faluról (Hadikfalva, Andrásfalva, Józseffalva, Istensegíts, Fogadjisten) csak

Bukovina

nagyszüleimtől és megboldogult dédöreganyámtól hallottam. Apai ágon ükőregapám, Székely Mihály Andrásfalváról rajzolt errefelé. Dédöreganyám, a szintén székelyes családnevű Zsók Veronika már itt, Hertelendyfalván látta meg a napvilágot.

Húszfős csapatunk 2002. július 23-án indult az al-dunai Pancsova melletti Székelykevérdől. Madéfalva és az öt bukovinai székely falu meglátogatása után, július 26-án Hadikfalván tizenegyen szálltunk kerékpárra, s 16 napos tekerés után, 1400 kilométert magunk mögött hagyva érkeztünk vissza Székelykévére. Az útirány a következő volt: Szucsáva – Hosszúmező – Dorna Vatra – Beszterce – Dés – Kolozsvár – Bánffyhungad – Nagyvárad – Debrecen – Gyula – Szeged – Beccskerek – Pancsova – Hertelendyfalva – Székelykeve.

Magyarország és Erdély szépségeivel már e túra előtt is volt alkalmam megismerkedni, de Bukovinában most jártam először. Az elém táruló tájak gyönyörűek voltak és lenyűgöztek, de szomorúsággal töltött el az a tudat, hogy e tájakon székely őseim már nem élnek. Nyomokra ugyan leltünk, mert a temetői kereszték tanúskodnak elődeinkről.

A borgói-hágón áthaladva elhagytuk Bukovinát és beléptünk Erdélybe, ahol újabb és újabb szépségek tárultak eléink, és nagy megkönnyebbülésünkre további szálláshelyeinken mindvégig magyarul társaloghattunk a házigazdáinkkal. Pedáloztunk egyik falutól a másikig, az egyik nevezetes helységtől a másikig, templomból templomba, embertől emberig. A gyönyörű élmények és talán az otthon vonzása olyan lelki erőt adott, hogy társaimmal fáradhatatlanul tekertük a pedált, s örömmel értünk célba. Elhatároztuk, hogy az ilyen túrázást a jövőben hagyománnyá kell tennünk.

Kiss Samu

Erdély népi építészetének felmérése

Erdély építészeti hagyatékának sajátos és értékes részét jelentik a népi épületek, amelyek itt a Kárpát-medence más vidékeihez képest nagy számban maradtak fent. Ezek a ma még kutatható, nagy szellemi éréket képező épületegyüttesek Erdélyben is a legveszélyeztetettebb műemlék-típusnak számítanak. A falvak tömeges elnéptelenedése, etnikumváltása és a megmaradókban az, hogy a tulajdonosok többsége a megváltozott életmódhoz és komfortigényekhez alkalmazkodva elutasítja a hagyományos anyagokat és formákat, az épületek tömeges pusztulásához vezetnek. Ezért kezdődött meg 1999-ben Az erdélyi népi építészeti örökség kutatása és védelme program, melynek elsődleges célja a népi építészeti örökség számbavétele, felleltározása és kutatása, majd a legértékesebb 100-150 népi műemlék helyszíni védelme.

A tíz évesre tervezett program első lépcsője a népi építészeti hagyaték mielőbbi számbavétele: rövid idő alatt mintegy ezer települést kell feltárni a még fellelhető hagyományos paraszti épületeket, kialakítani az adatbázist, elkészíteni Erdély népi építészeti kataszterét. Ez minden 30%-nál nagyobb arányú magyar lakossággal rendelkező faluról településképi, fotó-dokumentum, illetve a jelentősebb népi építészeti emlékeket részletesen leíró adatlapokat tartalmaz. Ez az adatbázis teremti meg a későbbi védelmi feladatok alapját.

Az egész programot úgy alakítottuk ki, hogy a szöveges és képi adatok a helyszíni kutatást követően azonnal digitális formában rögzítődnek. Az anyag kezelőprogramja a Microsoft Access alkalmazásával Szabó Sámuel által továbbfejlesztett adatbázis-kezelő, melynél a legkülönbözőbb keresési lehetőségeket igyekeztünk kialakítani. A digitalizálás érdekében egy kérdőívrendszer alapján történik az adatfelvétel. Az ún. „A” típusú adatlap az épületre vonatkozó általános információk (hely, tulajdonjog, funkció), a „B1” a lakótelekre és a „B2” magának a konkrét objektum részletes leírásának rögzítésére szolgál. Az utóbbiaknál a rögzíthetőség érdekében megadtuk a lehetséges válaszokat (pl. 6.1. Kerítés/ Anyaga: lécz, álló deszka, fekvő deszka, borított deszka, kő, sövény, beton kovácsoltvas, fém, egyéb).

A több évre szóló leltározási munka metodikájának és feldolgozási technikájának meghatározása és kidolgozása céljából 1999–2000-ben a kísérleti szakasszal indult. Kalotaszeg, Mezőség és Udvarhelyszék 40 falujában, majd 2001–2002-ben további 20 faluban 1732 népi építé-

szeti objektumról készültek el a vázlatos alaprajzokat és a legszükségesebb azonosító és állapotrögzítő adatokat tartalmazó egyszerű adatlapok, valamint 5320 fénykép, 434 objektumról pedig részletes adatlap. A kísérleti szakasz, majd az azt követő „próbaftuttatás” eredményeként elkészültek a végleges kérdőívek, adatlapok, a teljes metodológia. 2003-ban újabb területen tájékozódunk, a Partiumban, Szatmár, Szilágy megyék területén, továbbá Udvarhelyszék korábban nem kutatott falvaiban. Ezek feldolgozása folyamatban van.

Az adatok folyamatosan bekerülnek a digitális adatbázisba, melynek egy-egy példánya Erdélyben, Kolozsváron, a Transylvania Trust Alapítványánál és Magyarországon, Szentendrén a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Népi Építészeti Archivumában található meg.

Balassa M. Iván

Negyvenéves a jászjákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör

Bensőséges hangulatú, meghitt ünneplésre gyűltek össze november 15-én, szombaton délelőtt a meghívottak a jászjákóhalmi Gazdakör épületének nagytermében, hogy megemlékezzenek a térség legrégebben és töretlen sikerességgel működő civil szervezetének, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat Közművelődési Díjával és a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért Emlékplakettjével kitüntetett *Horváth Péter Honismereti szakkör megalakulásának 40. évfordulójáról*. Az ünnepi eseményen részt vettek a szakkör alapító tagjai, az elhunytak hozzátartozói, a környező települések /Jászapáti, Jászkisér, Jászágó, Pusztamosztor, Jászfényszaru, Jászdózsza stb./ képviselőtestületeinek, testvéri szakköreinek, baráti köreinek küldöttségei – több mint száz fővel, többségükben polgármesterük vezetésével. De itt voltak a Jászjákóhalmáról kirajzoltak utódaiból 1873-ban önálló településsé lett Jász-szentlászló küldöttei is. A Jászok Egyesületét *dr. Dobos László* ügyvivő, az Országos Honismereti Szövetséget *Halász Péter* elnök, a Jászjákóhalmáról elszármazottakat pedig *Magyar Aliz*, a JÁKOB ügyvivője képviselte. A 40 év alatt elhunyt szakköri tagok – összesen 37 fő – lelki üdvéért előző este mutattak be emlékmisét a jászjákóhalmi Szent Jakab templomban.

Fodor István Ferenc szakkörvezető, aki húsz éve látja el ezt a tiszteit, és a hazai honismereti mozgalom elismert személyisége is egyben, köszöntőjében méltatta az elmúlt négy évtized eredményeit, melyet a szakkör 30-40 fős tagságát alkotó lelkes közösség elért. Kegyelettel szólt arról a 16 alapító tagról, akik 1963. november 14-én létrehozták a jákóhalmi szakkört. Közülük öten már nem élnek, s velük ment a szakkör „szellemi atyja” *Váradai Zoltán*, a helyi iskola egykori tanára is. A szakkör tevékenységének történeti kronológiáját az erre az alkalomra megjelentetett emlékfüzetben adták közre a jelenlévőknek.

Dr. H. Bathó Edit, a jászberényi Jász Múzeum igazgatója Jászjákóhalmának a Jászság honismereti életében betöltött szerepét elemezte. A szakkör negyven évét méltató előadásában számos kedves élménnyel, történettel színesítve idézte fel az elmúlt esztendőik legfontosabb állomásait.

Halász Péter, az Országos Honismereti Szövetség elnöke ünnepi előadásában felidézte az 1960-as évek politikai közhangulatát, amikor a Hazafias Népfront égiszs Népfront égisza belpolitikai szelepként, engedményként elindította a politika a honismereti mozgalmat. Ez az alulról jövő kezdeményezés nőtte ki magát értékteremtő, hagyományápoló erővé az eltelet évtizedek alatt. Ma már civil szerveződésként szolgálja a tudományos kutatásokat, a nemzeti identitás, a szülőföldhöz, a lakóhelyhez való kötődés erősödését és az ismeretterjesztést, a helytörténeti és a néprajzi értékek megőrzését. Érdekes módon a környező országokban nem indult útjára hasonló kezdeményezés, mert az állami politika rangjára emelt nacionalista el-lenerők megakadályozták ezt.

Szólt még az immár három évtizedes múlttal bíró *Honismereti Akadémiáról* is, melynek 2004-ben Komárom-Esztergom megye ad otthont.

Az ünneplők egy csoportja. Az előtérben a jászdózsai társszakkör tagjai (Sárközi János felvétele)

Dr. Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvivője meleg hangú köszöntőjében kiemelte a honismereti mozgalom érték- és közösségteremtő erejét, a jákóhalmi szakkör országosan is elismert hírnevét, melynek megteremtésében nagy szerepe van a szakkör munkájában 37 éve aktívan résztvevő, s azt 20 éve sikeresen vezető *Fodor István Ferencnek*. „Olyan elkötelezett lokalpatrióta ő, aki tevékenységével országos megbecsültséget szerzett nemcsak a szakkörnek, de szűkebb pátriájának, Jászfákóhalmának is!” – mondotta. Dobos László ezután átadta az *ünnepi emléklapot* a Horváth Péter Honismereti Szakkör jelenlegi 48 aktív tagjának, és az alapító tagok közül jelen lévő *dr. László Gyulának*.

Az ünnepi megemlékezés a *Fodor Dénes* nyugalmazott iskolaigazgató vezette helyi *Népdal- kör műsorával* folytatódott. A színvonalas műsorban csárdásokkal, betyárnótákkal és kuruc táncokkal szórakoztatták az ünnepi ülés résztvevőit.

A szünetben – amíg a vendéglátó hazaiak megterítették a baráti ebédhez – a résztvevők megtekintették a szakkör állandó kiállítását, valamint az épületben elhelyezett *Laki Ida* festőművész, a község szülöttének kiállítását, valamint *Horváth István* helybéli autodidakta festő emlékszobáját. Majd koszorút helyeztek el *Váradi Zoltán*, a jákóhalmi szakkör alapítójának és *Horváth Péter* egykori jász alkapitány, a szakkör névadójának emléktábláján.

A délutáni program a jókívánások és a jubileumi alkalomra hozott testvérszervezeti ajándékok átadásával folytatódott. Kifejezte jókívánásait és átadta az alkalomhoz illő ajándékát *Fodor István Ferenc* szakkörvezetőnek többek között *Győriné dr. Czeglédi Márta*, jászfényszaru polgármestere és a Fényszariuak Baráti Körének elnöke; *Győri János*, a jászkiséri Csete Balázs Szakkör alapítója; a jászapáti, a jászdózsai és a jászágói honismereti szakkör vezetője; *Magyar Aliz*, a JÁKOB (Jákóhalmáról Elszármazottak Köre) ügyvivője, *Papp József*, Jászszentlászló polgármestere és *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség nevében.

A baráti ebéd után kötetlen eszmecserevel, jó hangulatú közös nótázással folytatódott a jászjákóhalmi szakkör fennállásának ünneplése. Sok hasonló alkalomra volna szükség, hogy a politikai torzsalkodás helyett a múlt értékeinek megőrzésén való önzetlen munkálkodás élménye kösse össze a nemzedékeket.

Dr. László Gyula

A Magyarországi Tájházak Szövetsége

A 2002. november 28-án megalakult Magyarországi Tájházak Szövetsége 2003. november 6-8. között Noszvajon tartotta első országos találkozóját. A helyi Figedy János Általános Iskola reprezentatív aulájában rendezett tanácskozáson a tájházak fenntartói, a népi építészet kutatói, műemlékvédelmi szakemberek, muzeológusok vettek részt, összesen csaknem százan. November 6-án a nyitó program szakmai kirándulás volt, s a jelenlévők a mezőkövesdi Hadas népi műemlékeivel, múzeumaival és tájházával, valamint a Mezőgazdasági Gépjárművel ismerkedtek meg Hajdú Ráfi János szakavatott vezetésével. A november 7-i előadó-ülésemelén *dr. Füzes Endre* elnök és *Pintér Elemér*, Noszvaj polgármestere köszöntötte a megjelenteket, majd *dr. Nagy Imre* országgyűlési képviselő, a RIB elnöke, a rendezvény védnöke üdvözölte a résztvevőket, néhány példán és személyes tapasztalatai alapján mutatva be a tájházak térségi jelentőségét.

Ezt követően *Szablyár Péter* ügyvezető elnök adott tájékoztatást a Szövetség elmúlt esztendejéről, az eddig elért eredményekről, programokról és a társadalmi szervezet fokozatos bővüléséről. *Dr. Fejérvy Tamás*, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) elnökhelyettese, a hazai tájház-hálózat jelentőségéről és megőrzésük jövőbeli feladatairól tartott előadást nemzetközi kitekintéssel. Kiemelte, hogy a magyarországi tájházak rendszere milyen feltételekkel válhat a Világörökség részévé. E folyamatban a megerősödő, a tájházak érdekeinek képviseletében kulcsszerepet játszó Tájház Szövetségre is fontos feladatok várhatnak. *Dr. Cseri Miklós*, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum (SzNM) főigazgatója, a tájházakkal kapcsolatos szakfelügyeleti tevékenység tapasztalatairól számolt be. Elismeréssel szólt a Szövetség megalakulását követő év eredményeiről, s azokról az új kezdeményezésekről, amelyek nyomán az elmúlt években sok település felfedezte múltja értékeit, meglévő tájházát rendbe tette, vagy újat hoz létre és tart fenn.

Hídvéginé Molnár Judit, a Magyar Turizmus Rt regionális irodájának igazgatója, a térségi marketing munka fő vonalait vázolta, kiemelve a tájházak ebben betöltött szerepét. *Káldy Mária*, a SZNM közönségszolgálati igazgatója a tájházak múzeumi-turisztikai-közművelődési szerepeinek változását vázolta. *Szablyár Péter* a jósvafői tájház bázisán kialakított „faluséta” kedvező tapasztalatait, *Sisa Béla*, KÖH programigazgató, a népi építészeti értékek védelmének jelenét és jövőjét vázolta. Az előadásban kiemelte, hogy ismét sikerült életre hívni a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban azt a tájház-védelmi programot, amelynek segítségével a népi műemlékekben működő tájházak fenntartói évi 150–200 ezer forintos támogatást igényelhetnek az épület karbantartó, állagmegővő munkáira. Ez az összeg ugyan nem nagy, mégis figyelemmel és rendszeres gondozással a nagyobb épületfelújító munkák között jó állapotban lehet megtartani ezeket az épületeket, megakadályozható állagromlásuk. *Devescovi József* favédelmi szakértő a tájházak faanyagvédelmi megoldásainak lehetséges eseteit mutatta be. *Borbás Péter* építész (SZNM) a tájházak állagmegővésének és karbantartásának legfontosabb kérdéseit taglalta szemléletes példákkal illusztrálva. A szabadtéri múzeumi szakfelügyelet által 2001–2002-ben készített felmérés jelezte, hogy a tájházak üzemeltetői, szakmai felelősei igényelik a szakmai tapasztalatcserét és továbbképzést, s ilyen és hasonló gyakorlati ismeretek nyújtása is rendkívül fontos.

Dr. Kücsán József múzeumigazgató nagy érdeklődést kiváltó előadásában a tájházak hiteles berendezését ismertette a fertőszéplaki, helyben megőrzött öt népi műemlék példáján. Végezetül a házigazda, *Hegedűsné Majnár Márta* turisztikai menedzser mutatta be, miként lehet egy tájházat, mint a noszvaji Gazdaházat, élővé tenni, s a turisztikai programokba, helyi és regionális kulturális rendezvényekbe történő bekapcsolás milyen további fejlesztési lehetőségeket kínál. Az előadást követően a találkozó résztvevői mindezt élőben is megtapasztalhatták a gazdaházban adott önkormányzati fogadás alkalmából.

A következő napon, november 8-án tartotta éves Közgyűlését a Tájházszövetség. *Dr. Füzes Endre* elnök köszöntőjét követően *Szablyár Péter* ügyvezető elnök beszámolójában tétélesen felsorolta a tagszervezés eredményeit, a legsikeresebb eseményeket, így a Múzeumok Majálisán és az Utazás Kiállításán történő megjelenést, a *Tájházi hírlevél* megjelent számait, a Mindszenten megrendezett regionális tájházi fórumot. Ezután *T. dr. Bereczki Ibolya*, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese, ismertette a Felügyelő Bizottság jelentését. A beszámolót és a jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta. A közgyűlésen elhangzott hozzászól-

lások – többek között *dr. Cseri Mikló*sé is – kiemelték, mekkora a jelentősége már most a frissen létrejött új, határon is túlnyúló társadalmi szervezetnek, s milyen további lehetőségek nyílnak pályázatok, továbbképzések, szakmai konferenciák és fórumok révén. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a Tájház Szövetség megerősödése, a működés feltételeinek megteremtése a tájházak és az egyesületet segítő intézmények – a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – hosszú távú, közös érdeke, s jelentékenyen hozzájárulhat a kulturális örökség tájházakban fellelhető értékeinek európai színvonalú megőrzéséhez és a közönség elé tárásához.

A közgyűlés befejeztével a résztvevők felkeresték a bogácsi, a cserépfalui és a cserépváraljai tájházakat, majd közös ebéden vettek részt Noszvajon. Úgy ítélték meg, hogy az első országos találkozó eredményesen járult hozzá a szövetség céljainak megvalósításához, jól szolgálta a tájházakkal kapcsolatos gyakorlati ismeretek és információk megszerzését, a szakmai-baráti tapasztalatcserét.¹

Szablyár Péter

A Szalóky Sámuel Baráti Klub

1997. november 8-án kezdte el működését a *Szalóky Sámuel Baráti Klub*, a Berzsenyi Társaság Pápa és környéke Tagcsoportja. Mivel a Klub Tagcsoport névadója Szalóky Sámuel, az iházi útközet hős honvédja volt, a rendezvények és összejövetelek főként a névadó szülőfalujában: Nemesszalókon zajlottak és zajlanak. A tagcsoport céljaul tűzte ki, hogy ápolja, gondozza a több száz Iháznál elesett honvéd közül egyedül ismert *Szalóky Sámuel* Vilmos-huszárról, őrzzi és továbbörökíti 1848–1849 szellemi örökségét, Pápa és környéke szépirodalmi-történeti hagyományait, s kutatja Nemesszalók múltját. Tevékenységét a megalakulás óta ebben a szellemben végzi.

1998. március 15-én, a nemesszalóki Petőfi Művelődési Házban „*Hazádnak rendületlenül!*” címmel ünnepi műsort tartottunk, részt vettünk a Kossuth Szövetség „150 óra önkéntes munka a 150. évfordulóra” című felhívásán, június 27-én koszorút helyeztünk el a névadó sírjára, október 24-én kegyeleti megemlékezés keretében hajtottunk fejet az első világháború szalóki hőseinek emléke előtt. 1999. február 27-én egy pápai műkedvelő költővel: *Kapcsándy Sándorral* tartottunk író-olvasó találkozót. Március 14-én *Kossuth és kora, – nemesszalóki honvédek a haza védelmében* címmel *ifj. Kerecsényi Zoltán* helytörténész tartott előadást a nemesszalóki iskolaépületben, majd április 25-én „*Ott nevelődtem mesék és balladák közt*” címmel *Nagy László* költőre emlékeztünk műsorral és filmvetítéssel. 1999. június 27-én volt 150 éve, hogy hősi halált halt *Szalóky Sámuel* huszár. Ezen a jeles évfordulón egész napos rendezvényt szerveztünk, melyben emlékkiállítás és koszorúzás szerepelt. Ünnepi beszédet *dr. Kovács Zoltán* országgyűlési képviselő mondott, az iházi csatára *Fejes Sándor* lokálpatrióta emlékezett. Július 31-én,

Nemes Szalóky Sámuel, 48-as Vilmos-huszárról síremléke Nemesszalókon

¹ Kérjük, hogy az eddig még sorainkba nem lépett érdeklődők jelentkezzenek a Tájház Szövetség 3758 Jósavfő, Dózsa György utca 3. címén, vagy a 30-531-9444 telefonszámon Szablyár Péter ügyvezető elnöknel, aki tájékoztatást ad, belépési nyilatkozatot és tagdíj befizetésére szolgáló csekket küld. Jogi személyek tagdíja min. 10 eFt/év, magánszemélyeké 1500 Ft/év. Kérjük, ne habozzon, lépjen be a Szövetségbe, hogy együtt hatásosabban képviselhesük közös ügyünket!

Pápán, *Petőfi* egykori lakóházánál hajtottunk fejet a halhatatlan szellemű költő emléke előtt. A szalóki iskola diákányai verseket szavaltak, az emlékezők pedig felkeresve a város több *Petőfi*-emlékhelyét, koszorúkat, virágokat helyeztek el. Augusztus 22-én a nemesszalóki református templomban *Szent István Konferenciát* tartottunk, ahol többek között *Pátkay Gyula Sándor*, *Kövy Zsolt* lelkipásztorok, *Szalay Dezső* iskolaigazgató segítségével emlékezett első királyunkra és az új kenyérrel kapcsolatos népi hagyományokra. Október 23-án Egeralján a Hősök kertjében a település világháborús áldozataira emlékeztünk. 2000. június 24-én millenniumi ünnepség keretében szerveztük meg a Szalóky Sámuel emlékünnepélyt, melynek keretében ökumenikus istentiszteleten *dr. Rajczy Pál* plébános, *Karsai Lajos* és *Pátkay Gyula Sándor* lelkészek, valamint *Tamás József* ny. tanár mondtak emlékbeszédet. A szalóki iskola aulájában *Chalupáné Mészáros Éva* pápai festőnő „*Fák, virágok, fény*” című kiállítását tekinthették meg, és *Tófeji Vali* költőnő új versesköteteit ismerhették meg az érdeklődők. November 24-én „*Egy szószéket a sok közül kibérlek*” címmel *Véguvári András* újságíró *Latinovits Zoltán*ról, a „színeszkirályról” tartott előadást. Az előadás keretében színházi újságokból, lemezekből, képekből rendezett kiállítást tekintették meg az érdeklődők.

2001. február 25-én *Berzsenyi Dániel* halálának 165. évfordulóján istentisztelettel, szavaltokkal egybekötött emlékezést tartottunk a szalóki református templomban. Április 25-én, a pápai Esterházy-kastélyban mutattuk be a *Berzsenyi Társaság* millenniumi antológiáját, a *Psalmus Hungaricus* *Fehér Ildikó*, *O. Szabó István* és *Havas Judit* színművészek tolmácsolásában. Május 20-án a szalóki evangélikus templomban *Veres Péter Emlékülést* rendeztünk, amelyen *Kövy Zsolt* kollégiumi főigazgató, a Magyarok Világszövetségének megyei elnöke tartott előadást a népi írók kiemelkedő személyiségeiről. Július 8-án a Pápa mellett vívott ihászai ütközet és *Szalóky Sámuel* hősi halálának évfordulója alkalmából a szalóki evangélikus gyülekezet termében díszünnepséget tartottunk. Az ünnep szónoka *dr. Pusztai Erzsébet* államtitkár volt, előadója *Huszár János* Bél Mátyás-díjas helytörténész. Október 6-án, az aradi tizenhárom emléknapján *Batthyány Lajos* kormányfőre emlékeztünk, s gyertyagyújtással hajtottunk fejet a 13 tábornok emlékére a szalóki II. világháborús emlékműnél. December 14-én a nagy múltú Pápai Református Kollégiumban *Szalóky Károly emlékület* tartottunk. A Pápa-vidék utolsó parasztköltőjéről, polihisztoráról *Nagy Lajos* ajkai múzeumvezető, *Kövy Zsolt* és *Enyingi Szabolcs* tanárok emlékezett meg. A rendezvényt *Harangozó Zsigmond*, a Megyei Közgyűlés elnöke nyitotta meg. Az emlékület keretében átadásra kerültek a *Szalóky Károly* tiszteletére meghirdetett pályázat díjazottjainak ajándékai is.

2002. február 24-én énekekkel, szavaltatokkal tisztelegtünk *Berzsenyi* előtt, április 13-án a pápai HEMO színháztermében *Illyés Gyula-Veres Péter-Nagy László emlékműsort* szerveztünk, ahol többek mellett előadóként közreműködött *Karádi János* tanár, *Oláh János* a Magyar Napló főszerkesztője. Június 29-én a szalóki református templomban és a köztetetőben *Szalóky Sámuelre* és *Kossuth Lajos* kormányzóra emlékeztünk 200. születési évfordulóján. Ünnepi beszédet *Gőgös Zoltán*, Pápa és térsége országgyűlési képviselője mondott. December 13-án a Baráti Klub öt éves évfordulója alkalmából a pápai Jókai Könyvtár olvasótermében *Felsőrákosi T. Mihály* erdélyi származású, Ajkán élő költővel „*Túlso Part*” című kötetének megjelenése alkalmából adventi író-olvasó találkozót tartottunk.

2003. március 21-én Ajka város Múzeumában „*Népi Írók a magyar megmaradásról*” címmel rendeztünk irodalmi-történelmi előadást, melynek keretében átadásra kerültek *Fekete István: A koppányi aga testamentuma* című műve megjelenésének 65. évfordulója tiszteletére meghirdetett képzőművészeti pályázat díjai is. A rendezvény előadója *dr. Dobszay Károly*, a NIBT országos elnöke volt, a rendezvényt *dr. Horváth József*, a Veszprém megyei Közgyűlés Kulturális Bizottságának alelnöke nyitotta meg. Június 26-án *Szalóky Sámuel* születésének 175., halálának és az ihászai csatának 154. évfordulója alkalmából a Pápai Várostarténeti Honismereti Körrel koszorúzást és megemlékezést tartottunk Nemesszalókon. Versekkal, dalokkal *Csukárdi Tibor* költő és *Szabó Árpádné* népdalénekes működött közre. A jelenlévő lokálpatrióták gyalogmenetben felkeresték a zsidó temetőt, s a falu nevezetesebb helyeit, valamint a polgármesteri hivatalban fehér asztal mellett tanácskoztak.

Mint a klub létrehozója, vezetője, szervezője úgy érzem, hogy tagjaink a rendezvényeinken résztvevő honfitársaink minden értelemben tanulságosnak vélik a Szalóky Sámuel Baráti Klub – a Berzsenyi Társaság Pápa és környéke Tagcsoportjának – hat esztendőös tevékenységét, s fontosnak azt, amit történelmünkéből, elődeinkről, szűkebb pátriánktól örököltünk.

Iff. Kerecsényi Zoltán

Dala József emlékére (1930–2001)

Jó adottságokkal rendelkező, közéleti gondolatgazdag helytörténész, kutató személyiség hagyott itt bennünket. Illett rá a jelző: *Kemenesalja mindenese*. Ezer szállal kötődött e szép vidékhez, melynek múltjából, értékeiből igyekezett minél többet felmutatni. Sokan ismerték a megyében és annak határain túl. Hasznos összeköttetéseket ápolt az ország különböző részén élő tudós és író barátaival. Maga kereste a kapcsolatokat, de őt is keresték, mert tudták róla, a jó ügy szolgálatában számíthatnak támogatására. Volt idő, amikor ez a támogatás sokat jelentett egy-egy művész, író számára.

Jött a szomorú hír, Dala Jóska elment. A megdöbbenő közlés hallatán egy korábbi beszélgetés emléke jelenik meg előttem. Az őszi tájat, a természet változásait csodáltuk a hegyen, amikor a szemben lévő lugasról, egy színeit még őrző szőlőlevél hullt alá. „Látod, ez egy intés életünk folytatására” – mondta, és még hozzátette: „ha egyszer majd menni kell, jó lenne ilyen gyorsan végezni”. Így ment el, hirtelen és váratlanul.

A köcski körjegyzőségen kezdett dolgozni. Tehetsége révén hamar kiemelték környezetéből. Évtizedeken keresztül volt választott tisztségviselő, vezető, Jánosházán elnökhelyettes, Celldömölkön a Járási Tanács, a Járási Hivatal, a Városi Tanács elnöke. Több köztisztület irányításában a kor engedményei és korlátai között végezte nem könnyű feladatát. „A lakosság, a vezetők, a közösségek összefogása, a közhangulat vitte előre az ügyeket és teremtett új értékeket” – nyilatkozta e korszakára utalva. Később a megyei kastélyprogram eredményes megvalósításán dolgozott. Elkötelezett híve volt a honismereti mozgalomnak. Életeleme volt a kutatás, a szellemi, a tárgyi emlékek gyűjtése, feldolgozása. Évtizedeken át gyűjtött, gazdag helytörténeti anyagát a létesítés alatt álló városi múzeumnak adják át az öröksők.

Tudott lelkesedni, másokat lelkesíteni – mindehhez jó szervezőképesség párosult. Példaértékűen tudta összekapcsolni hivatali dolgait a táj szeretetével, ebből maradandó alkotások születtek. Azzal, hogy felkarolta Eötvös Loránd fizikus, Gáyer Gyula botanikus, Kresznerics Ferenc nyelvész és mások szellemi örökségét, tudománytörténeti hely lett Celldömölk, amit bővíti a Ság-hegyi Tájvédelmi Körzet, a tanösvény, a múzeum létrehozása, a trianoni kereszt ügyében való gondoskodása.

Fontosnak tartotta irodalomtörténeti emlékhelyeink ápolását, bővítését. Közel állt szívéhez Berzsenyi öröksége, Petőfi ostffyasszonyfai, Weöres Sándor csöngői, Bertha Bulcsu nemeskeresztúri kötődésének széleskörű megismertetése. Köztéri szobrok, emlékházak, emléktáblák jelzik tevékenységét. Weöres Sándorhoz fűződő kapcsolatának dokumentumai a csöngői szülőházban létesített múzeumba kerültek.

Irányításával készült el valamennyi kemenesaljai község krónikája, aminek országos visszhangja lett az 1970-es évek elején. 1966-ban indult a Kemenesaljai Napok rendezvénysorozat. Gazdag és színvonalas programjai, köztük a kráterhangverseny, ezeket vonzottak és vitték jó híreket. Tervei között szerepelt egy összegzés a Kemenesaljai Napok 25. évéről. Sajnos, ez már elmaradt, mint annyi más terve, aminek összefüggéseit ő ismerte igazán.

Hasznosan tudta lefoglalni magát, valamit mindig tervezett. Alkotó módon tárolta magában a szerzett információkat és amikor úgy érezte, közlésre érett, tanulmány, cikk, kiadvány, tudományos ülés és kiállítás keretei között a nyilvánosság elé tárta. Az őt foglalkoztató gondok között többször szóba került, a helyi sajtó indítása. Amikor ez megvalósult, szerkesztőbizottsági tagként írásaival segítette a folyamatos megjelenést.

Tagja volt több civil szervezetnek, köztük a Berzsenyi Társaságnak, vezetőségi tag a Weöres Sándor Társaságban, elnöke a Sághegyért Alapítványnak. Életének külön fejezete a táj, ezen belül a Ság-hegy. Érzelemgazdag írásai ezt jól tükrözik. Ragaszkodásában benne van a jelen, a múlt, a hagyománytisztelő és a megújulásra irányuló törekvése, a szőlő- és borkultúra, az idegenforgalom fellendítésének támogatása.

Talán a sors akarta így, utolsó nagy kiállítása éppen a hegyről szólt. Mintegy összegzőként mutatta be, mit jelentett a maga és az itt élők számára a szőlő, a hegy, a pince nyugalma, a kemény munka, a természet közelsége. Érzékelhettük rendszerező, alkotó munkáját. Ott volt a kimondatlanul még egy fontos elem: az értékmegőrzés. Utolsó időszakában – a már említett kiállításon túl –, szülőfalujában, Köcskön, közreműködésével nyílt meg a falumúzeum. Oroszlánrészt vállalt a Bazsi határában lévő Berzsényi-emplék hely megújításában, ahonnan a költő Niklára menvén, visszatekintve még látta a Ság-hegyet és írta gyönyörű versét: Búcsú Kemenesaljától.

Dala Jóska elment. Akaratát tiszteletben tartva barátai, ismerősei gondolatban hajtják meg fejüket hamvai előtt.

A hegy déli oldalán, a Tündérvölgy felett áll egy harangláb, melynek terve, a millennium tiszteletére, tőle származik.

Lassan minden kellék a helyére kerül és első alkalommal, rá emlékezve távolabbra hangzóan érte szólt a harang.

Káldos Gyula

Gábori Imréné (1929–2003)

Nagyon nehéz szívvel mondom ki: ismét elment valaki közülünk, újra szegényebbek lettünk egy kedves arccal, egy sokoldalú, gazdag életutat bejárt jóbaráttal. Csendben és gyorsan távozott szinte időt sem hagyott szeretteinek a búcsúzásra. Távozásában is volt valami határozottság mint életritmusában, valami megfellebbezhetetlen eltökéltség. Életét és most halálát is a gondviselésre bízta Gábori Imréné, született Fridel Erzsébet Mária, mindannyiunk Zsókiája, kinek-kinek Zsóka nénije. Készen állt a „hosszú útra”, ezért úgy élte napjait, hogy minden idejéről el tudjon számolni, fontosnak tartotta, ne múljon el hiába, haszontalanul egyetlen perce sem, amit mások javára fordíthat. Akart és tudott a kapott talentumaival jól sáfárkodni, erre teljes élete a bizonyíték. Életeleme volt a jókedvvel végzett munka, a teljességre törekvő feladatvégzés, a példamutató pontosság. Mindezt áthatotta a lényéből fakadó önzetlen szeretet, amivel a munkájában érintetteket megközelítette és megajándékozta. Életvitelére és emberi magatartására jellemző volt a végtelen szerénység, noha kiemelkedő teljesítménnyel büszkélkedhetett volna a közéletben a tanári pályán, a szak- és egyéb irodalmi alkotásokban, a honismereti és népiismereti munkában és a hitoktatásban.

Tanítói képesítést 1948-ban, tanári oklevelet 1957-ben, vegyészdiplomát 1976-ban, hitoktató végzettséget 1995-ben szerzett. Tudásának továbbfejlesztését szolgálta egy kétéves matematika-fizika-kémia komplex tanfolyam, továbbá az egyéves kémia szakmai módszertani tanfolyam és egy kétéves környezetvédelmi előadói tanfolyam.

Harminc éven keresztül oktatott kémia-biológia szakos tanárként Pécsen általános és középiskolákban, mellette 8 éven át volt Pécs Város Tanári Osztályfőnöki munkaközösségének vezetője. Tizenhat évig kapta kitérítendő megbízatásként azt a feladatot, hogy mint kémia-biológia szakfelügyelő vezesse és szervezze a tanárok módszertani továbbképzéseit. Ugyancsak nagy elismerést jelentett a Szegedi József Attila Tudományegyetem „Output-orientált értékelési és megtanítási stratégia” kísérlet vezetői feladata. Tudását, rátermettségét ismerte el az

Országos Pedagógiai Intézet azzal, hogy rá bízta egy komplex tanfolyam vezetését általános iskolai kémia és biológia szakos tanárok részére. A sort folytathatnánk a középiskolai kémia szakos tanárok részére tartott komplex tanfolyamokkal, továbbá a kémia tantárgy tantervi követelményeinek kipróbáló-értékelő-irányító munkájával. Ezeket a feladatokat ugyancsak az Országos pedagógiai Intézettől kapta.

Ugyanakkor nem csak szorosan vett szakterületén vállalt feladatokat. Korán felismerte, hogy szükség van a honismereti munka önkéntesire. Ez készítette arra, hogy 1962-től 2002-ig, tehát negyven éven keresztül honismereti szakkört vezessen, hozzá kell tennem, igen jó eredménnyel, 1988-tól az Országos Honismereti Szövetségnek elnökségi tagja volt 2001-ig, ezt követően tiszteletbeli tag volt haláláig. 1988-tól elnöke a Baranya Honismereti Egyesületnek a 2000-ben történt lemondásáig, melytől kezdődően örökös tiszteletbeli elnökké választottuk. Tagja volt haláláig a pécsi kereszténykör elnökségének, valamint a Magyarok Világszövetsége baranyai szervezetének, ahol bizottsági tagként tevékenykedett. Jelentős volt hitoktatói tevékenysége, amit hivatástudattal és nagy örömmel végzett.

A honismereti oktatói, ismeretterjesztői munkásságához kapcsolódóan ipartörténeti, néprajzi, művelődéstörténeti kiállítások sorát rendezte meg Pécsen és más baranyai településeken. Ezekből néhányat, címeik szintjén érdemes megismerni: Iskolatörténeti kiállítás Pécs-Meszesen, Bányászati kiállítás Pécs-Meszesen és Pécs-Szabolcs, Pécs-Szabolcs falu néprajz és kultúrtörténeti témájú kiállításait 1987-től évente megrendezte; baranyai ételek – gasztronómiai kiállítás a Baranya-házban „Honfoglalás kori ételek” címmel került bemutatásra.

Jelentős volt irodalmi tevékenysége is. Ezúttal csak a nagyobb lélegzetvételű munkálataiból szemezgetek: Mecsekszabolcs monográfiája; Környezetvédelem; Példarendszer a megtanítási stratégia anyagához; feladatlapok szerepe az általános iskolai kémiaoktatásban; Hatékonyabb kémiaoktatás-algoritmusk; A szakfelügyelet metodikája; A szakfelügyelő munka gyakorlata. Cikkei, írásai jelentek meg a természet Világában, a Természettudományok Tanításában, a Módszertani Közleményekben, a Baranyai Művelődésben, a Honismeretben, a Baranyai Honismereti Írásokban, a Diskursusban, a Külvárosban, a Déli Városrészben és a Kapocsban. E kiadványokban közölt írásainak száma 173. Szerkesztésében jelent meg a Baranya Honismereti periodika 1996-ban és 2000-ben, a Karitás Újság, Pécs 1994-98., Csendesítés, Pécsszabolcs 1991-1997., Meszes története-monográfiája, Templom épül Gyárvároson, 1998., Hetven éves Pécs-Gyárváros temploma – monográfiája.

Végezetül álljon itt a kitüntetések, oklevelek és elismerések sora, mellyel díjazták, jutalmazták, elismerték élete során kifejtett magas szintű munkásságát: 1962: Országos novella pályázat II. díj; 1964: Vérdadásért plakett; 1974: Kiváló Úttörővezető érem (kémia szakkört díjazták); 1977: Úttörővezetői Érdemérem (helytörténeti szakkört díjazták); 1979: Országos kémiai pályázat II. díj; 1983: A Gyermekéért Érdemérem; 1984: Pedagógus Szolgálati Emlékérem; 1986: MTA Néprajzi Osztályának elismerése; 1997: Honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő munkáért arany plakett; 2001: Baranya megye honismereti és helytörténeti munkájának évtizedes irányításáért oklevél; 2002: Meszes kultúrájáért végzett kiemelkedő munkájáért oklevél a Baranya Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnökétől.

Záró gondolatként idézem két mondatát egy hozzám írt, 2003. augusztus 6-án kelt leveléből: „Szeretném befejezni megkezdett munkámat, de lehet, hogy erre már rövid az életem. Addig is erő és képesség szerint, amennyire lehet...!” Tette mindezt, mint hűséges feleség, aki társa elvesztését sokáig és nehéz könnyekkel siratta, – mint drága és gondos családanya, és unokái végtelenül szerető, szemüket csodálatos értékekre felnyitó nagyanya. A 31 éve, évenként megrendezett Honismereti Akadémiának hűséges résztvevője volt, ahová unokáit fiatal koruktól rendre magával vitte. „Nekem ez a szabadságom és pihenésem, unokáim számára pedig a nagyanyai ajándék” – mondta egy alkalommal.

Meggyőződésem, hogy képességeinek legjavát adva, de messze fizikai erején felül teljesítette az öröme elé kiszabott feladatokat. És bármennyire is szeretne volna befejezni megkezdett munkáit, nem tehetta, mert ahogy ezt Ő mondta volna: Odaföntől másként rendelkeztek.

Mi, akik tiszteltük, becsültük és szerettük Őt, hálás szívvel mondunk köszönetet Neki és Annak, Aki Őt adta, mindazért, amit tett a közösségért, miértünk. Kívánjuk, legyen teljes a nyugalma Pécs-Szabolcsban, a Mecsek ölében meghúzódó csendes temetőben.

Dr. Simor Ferenc

Kogutowicz Manuela (1921–2003)

A nagy térképész, Kogutowicz Manó unokája 1921-ben született Nagyszentmiklóson (Sînnicolau Mare, Románia). Apja a három fiú közül a legfiatalabb, Kogutowicz Lajos térképész alezredes, több jelentős kartográfiai munka szerzője. Tanári diplomáját a szegedi egyetemen szerezte földrajz-francia szakon. Az ötvenes években Budapesten, a Kartográfiai Vállalatnál, majd a Hadtörténelmi Térképtárban dolgozott. 1957-ben Washingtonban, a National Geographic térképészetében kapott állást, mint Kelet-Európa szakértő. Apja, nagyapja tehetőségét örökölte, németül, franciául, olaszul, angolul tolmács szinten beszélt. Jelentős szerepet vállalt a földrajzi nevek azonosításában.

1977. évi nyugdíjazása után több amerikai városban tartott ismeretterjesztő előadásokat. Washingtonban külföldi turisták idegenvezetését vállalta. A nemzetközi helyzet enyhülésével egyre több magyar kutató jutott el Amerikába. Útjukat hathatósan segítette Manuela – Manóka –, ahogyan őt barátai nevezték.

1998 után szív- és érrendszeri betegsége súlyosbodott. Első agyvérzéséből felépülve új gépkocsit vásárolt, amelynek 180 dolláros havi részlete 2012-ben jár le. A 82 éves kartográfus 2003. január 8-án hunyt el egy elfekvő kórházban. Utolsó kívánsága szerint koporsóját Berkeley Springs-ben (Washingtontól keletre, 200 km), a Magyar Szabadságharcosok Tanyája Alba Regia kápolnája altemplóiban helyezték el. Emléktábláját nemrég avatták.

Dr. Kisari Balla György

Tízéves a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete

1993-ban az egyházi levéltárosok konferenciát tartottak Debrecenben, ahol a jelenlévők Kormos László felhívására elhatározták, hogy létrehozzák az egyházi levéltárosok egyesületét. 1994-ben, váci konferenciájukon az alapszabály elfogadásával hivatalosan is megalakult a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete. Az elmúlt tíz év egyesületi munkájáról ad számot a Szabadi István szerkesztésében megjelent „...Hogy mindnyájan egyesek legyünk...” című jubileumi kötet. Hegedűs Erzsébet előszavában felidézti az emlékezetes konferenciát, ahol az alapítók elhatározták, hogy egybegyűjtik a magyar egyházi levéltárosokat, nemcsak az anyaországban, de azon kívül is. A tanulmányok sorát Szabadi István írása nyitja meg, amelyben áttekinti az egyesület múltját az évenként megrendezett konferenciák munkássága nyomán, ismerteti a debreceni, a váci, a soproni, a budapesti, a nyíregyházi, a pápai, a kolozsvári, az esztergomi, a sárospataki és a kalocsai előadásokat. Hegedűs Erzsébet az egyesület nemzetközi kapcsolatairól értekezik. Hudi József az egyházi levéltárak publikációs tevékenységét mutatja be, hangsúlyozva, hogy az egyházi közgyűjtemények egyre fontosabb szerepet játszanak a nyilvánosság előtt. Baier Helmut az egyházközségi krónikák és lelkészlelhetrajzok fontosságáról szól. Dóka Klára az egyházlátogatási jegyzőkönyvek értékét bizonyítja, Kisasszony Éva az Állami Egyházügyi Hivatali iratanyagát mutatja be, Kormos László tanulmánya a református egyházi levéltárak iskolatörténeti forrásaira hívja fel a figyelmet. A tanulmányok zöme a felekezeti levéltárakat mutatja be.

A kötet tartalmazza a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesületének Alapszabályzatát és a konferenciák jegyzőkönyvét huszonhárom fotóval. A szép kiállítású kötet nyomdai munkáit a Tiff Bt., Debrecen készítette. Kiadó a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete. (Bp. 2003.)

Gazdag István